

ИВАНА МЕДИЋ
ПАРАЛЕЛНЕ ИСТОРИЈЕ:
САВРЕМЕНА СРПСКА УМЕТНИЧКА МУЗИКА У ДИЈАСПОРИ

БЕОГРАД: Музиколошки институт САНУ, 2020.

ISBN 978-86-80639-44-4

Најновију књигу др Иване Медић, *Паралелне историје: савремена српска уметничка музика у дијаспори*, прочитала сам у електронском формату, а с великим занимањем. Интересовање је било и музиколошке и личне природе, и то из више разлога. И сама припадам групи свршених студената Факултета музичке уметности у Београду који живе у иностранству; у књизи су представљени и композитори које лично познајем; најзад, реч је о великом броју композитора млађе и најмлађе генерације који су, као и ауторка ове комплексне књиге, били тек у основној музичкој школи (а неки су тек били рођени) када сам отишла из Београда (1988).

Књига има 317 страница, штампана је на српском језику (сматрам да је првенствено намењена читаоцима у Србији) и сачињавају је: предговор, затим уводно разматрање о резултатима овог истраживања, за којим следе два поглавља: прво, у којем су две студије, и друго, које садржи интервјуе с двадесет композитора (од тога десет исцрпнијих интервјуа). Следе лексикон композитора и библиографија. Књига је посвећена нашем еминентном музикологу др Мелити Милин, научној саветници Музиколошког института САНУ, у пензији.

Уводећи нас, у предговору књиге, у сложеност проблема враћања композитора-емиграната на странице историје српске музике, Ивана Медић излаже своју „хибридну“ методологију (комбиновање музичке историографије с етнографском методом, слично етномузиколошком приступу) и образлаже критеријуме којих се држала у одабиру композитора представљених у књизи. Критеријуми су били да су композитори одрасли или рођени у Србији и да су барем делимично образовани у матици.

С тим у вези – да ли би и композитор као што је нпр. Филип Шијанец, рођен и школован до факултета у Београду, као и неки од млађих композитора наведених у књизи, требало да буде уврштен у ову групу?

Како је ауторка навела, ово је тек почетна студија, те се допуне, наставци или нове комплексније студије и/или монографије могу очекивати у будућности.

Веома је импозантна, и унеколико обесхрабрујућа листа композиторки и композитора које Ивана Медић наводи у уводном поглављу *Музика „изубљених“ генерација: српски композитори у дијаспори*; има их преко шездесет, укључујући и завидан број оних који су се бавили педагошким радом у нашим водећим музичким институцијама. Поражавајућа је чињеница да је велики број тих композитора, иако млађе и чак најмлађе генерације, стасале с краја XX и почетком XXI века, био већ афирмисан у матици и да је својим измештањем

делимично маргинализован у њој. Сходно томе је и, сматра др Медић, постојала потреба њиховог макар накнадног музиколошког „повратка” у српску музику. С друге стране, већина композитора из дијаспоре се већ асимиловала у својим новим срединама, па је тим важније одржати њихов двојни статус којим српска музика може само да буде на добитку. Интересантно је и „да је српска композиторска дијаспора претежно женска”, што ауторка наводи као детаљ вредан даљег изучавања.

После изложених методолошких образложења и тумачења музичке дијаспоре, Ивана Медић сумира основне резултате свог дугогодишњег темељног и исцрпног истраживања које је трајало од 2013. до 2019. године. Поред историјско-политичког оквира и социоекономског контекста у којима су се одвијале ове миграције, занимљив пресек представља и лоцирање композитора из дијаспоре, који су се настанили претежно у земљама Западне Европе и на америчком континенту. Пратећи стваралачку генезу тих композитора, Ивана Медић сумира и неке значајне социолошке моменте везане за положај композитора уметничке музике у новој средини: нове оквире њиховог деловања и пласирања њихових композиција, као и разлоге одласка у иностранство.

Учени су и одређени парадокси: композиције Вука Куленовића, који је готово пола свог стваралачког века провео у Америци, више су извођене у Србији него у његовој потоњој постојбини („Америчка ѝрича“ Вука Куленовића, 31–41), док је Исидора Жебељан, која је цео свој композиторски опус остварила у Србији, била једна од интернационално најпризнатијих и најизвођенијих српских композиторки и композитора у иностранству.

Парадокс представља и то што су многи композитори, школујући се „на тековинама модернистичких, ‘космополитских’ тенденција” (23), током студија тежили ка савременијем начину израза, лишеног примеса националног, да би се, једном се нашавши у иностраном миљеу, окренули српској и балканској музици као изворима инспирације. Међу њима, Ивана Медић издваја Јовану Бацковић као једину композиторку која се „експлицитно ослањала на балканско фолклорно наслеђе још пре пресељења у иностранство” (24).

Интересантна су и поређења улоге и пласмана уметничке музике између земље матице и дијаспоре, тј. нове постојбине која је за већину интервјуисаних композитора и била окосница за одлазак. С тим у вези, занимљив је парадокс (према Џиму Самсону /Jim Samson/) да је за композиторе старије генерације (као што сунпр. Ђерђ Лигети /György Ligeti/ и Јанис Ксенакис /Iannis Xenakis/), био императив да напусте своје постојбине како би изашли из анонимности и ступили на интернационалну музичку сцену, а да у данашњем времену то није неопходно.

Питање „Повратак у домовину... или ипак не?” на крају овог поглавља, разматрано је кроз призму социјалних, политичких и културолошких услова, односа европских и светских културних и уметничких центара према култури „периферних” земаља у које се сврстава и Србија. Да је „најтеже бити пророк у својој кући” показује пример Ане Соколовић чији је „богат и разноврсан опус ‘откривен’ тек када је композиторка стекла славу у својој новој домовини (Канади)” (28).

У поглављу *Српски композициони у дијаспори: студије случаја*, налазе се два текста чије је делове ауторка раније објавила, а који су овде допуњени или преведени на српски језик: „Америчка ѝрича“ Вука Куленовића и „Балканска фолкѝроника“ бенда Архаи: *српска еѝно музика ѝреосмишљена за бриѝанско ѝржишиѝе* (оригинално на енглеском језику). Иако објективно сагледана рецепција Куленовићевог стваралаштва предочава његову уметничку присутност на београдској (српској) музичкој сцени, Ивана Медић уочава једну битну компоненту сродну многим композиторима у дијаспори, а то је губитак контекста који обезбеђује релевантност, што се посебно односи на композиторе средње генерације (41).

Не могу а да не упоредим две трагичне судбине: Вука Куленовића, који је преминуо баш када је намеравао да се трајно врати у Србију и вероватно поспеши извођење својих дела у матици, и Исидоре Жебељан, чије се стваралаштво кретало ка зениту популарности на међународној сцени у тренутку њене преране смрти.

Опсежна студија „Балканска фолкѝроника“ бенда Архаи заправо је разматрање о још увек веома актуелним темама као што су односи *еѝномузике* и *world music*, балканске музике и утицаја Оријента, народне и *quasi* народне музике. Термини етно и *world music* и однос између њих нарочито је изражен у последњих неколико деценија у Сједињеним Америчким Државама, где се овај последњи термин широко примењује на различите врсте музичких жанрова који не припадају уметничкој музици класичне западне провенијенције.

Централни и најопсежнији део књиге представља поглавље под називом *Композициони у ѝвном лицу* (61–206). Усуђујем се да кажем да је то најинтересантнији и најузбудљивији део ове књиге. Ивана Медић је обавила опсежне разговоре са десет композитора, док је додатних десет интервјуа дато у форми краће конверзације, аутобиографских крокија, одговора на упитнике. У њима ауторка представља композиторе из дијаспоре и њихове композиције кроз неусиљен дијалогски ток, вешто усмереним питањима дочарава њихове личне, животне приче, интиму стваралаштва, стваралачку поетику. С некима од њих Ивана Медић остварује близак однос попут оног с Јованом Бацковић (*Свирање као бексѝво у лейиши свейѝ*) и Мишом Цвијовић („Гла“ за новим сазнањима као *ѝокреѝач*). Својим упитником у форми дијалога, ауторка нас уводи у причу, тако да читалац има утисак да и сам присуствује њиховом разговору. Издвојила бих аналитички приступ композицијама у разговору с Наташом Богојевић, Америка је *друѝи свейѝ*, потом биографску причу академика Ивана Јевтића, „Одисеја“ *слободноѝ уметника*, затим есеј о ангажованости уметника у савременом свету који доноси *Нова класика за слободу и сѝас ѝланеѝе: разѝговор са Милошем Раичковићем*, као и опсежан разговор с Александром Дамњановићем, *Свака ѝѝица најбоље ѝева на својој ѝрани*. Интересантне су позиције трију композиторки које су у својим новим постојбинама – Немачкој, Холандији, односно Великој Британији – оформиле извођачке групе у циљу презентовања своје музике: *Комѝоноване као смисао бављења музиком: разѝговор са Снежаном Нешић*; *One Woman Band: разѝговор са Јасном Величковић*; *Свирање као бексѝво у лейиши свейѝ: разѝговор са Јованом Бацковић*. И овде се намеће једно поређење:

и у Србији постоје значајне уметничке личности и извођачка тела – издвојила бих пијанисткињу Наду Колунцију, ансамбл „Градилиште“ и Београдски трио – специјализовани не само за савремену српску уметничку музику, већ и за музику композитора из дијаспоре, те би се будуће пласирање композиција из дијаспоре могло сагледати и у тој светлости.

Десет краћих дијалога – одговори на упитник „у првом лицу“ – представљају вињете о композиторима: од Милице Параносић и Ивана Елезовића, успешних у САД, до оних који се претежно баве организационим делатностима, као што су Теодора Степанчић и Маја Филиповић Франгеш.

Охрабрујуће звучи да је већина млађих композитора у иностранство отишла ипак из жеље за новинама у музици, а не искључиво због политичке или економске ситуације (мада су и оне имале значајну улогу у њиховој одлуци о одласку), као и да је већина њих успела да се оствари у својој музичко-креативној улози. А обесхрабрујуће је да већина за сада нема жељу да се врати, углавном због непостојања могућности решавања економског статуса.

За будућа музиколошка проучавања, као и за садашње и будуће организаторе музичких догађаја, драгоцену ризницу представља опсежни *Лексикон*. С преко шездесет композитора, представљених по азбучном реду, *Лексикон* заузима значајан део књиге (207–312). Уз сваког композитора (осим уз два), налазе се фотографија, кратка биографија и приказ досадашњег опуса са избором значајнијих композиција. Уз то, онлајн извори и лични вебсајтови композитора (уколико постоје) важан су извор и упутнице за даља истраживања. Ауторки је као узор вероватно послужила антологијска књига *Muzički stvaraoци и Србији* (Prosveta, Beograd 1969) професора Властимира Перичића, једне од најзначајнијих личности српске и југословенске музикологије друге половине XX века.

Библиографија од готово стотину јединица упућује заинтересованог читаоца на шири круг тема из ове области и пружа увид у генезу настанка књиге кроз раније текстове Иване Медић.

И једна необична опаска за крај. Док сам прегледала листу композитора заступљених у *Лексикону*, на Другом програму Радио-телевизије Србије у Београду, који сам пратила онлајн у Вашингтону, текао је разговор Ане Ђирице с Арсенијем Јовановићем, најстаријим композитором из *Лексикона*. Ово ме је навело да помислим: да ли географске удаљености матице и дијаспоре у данашње време заиста представљају препреке?

„Мој крај је мој почетак“ (Гијом де Машо/Guillaume de Machaut/). Тако је и ова књига једно „отворено дело“ које представља не само хронику једног времена, већ и изазов проучаваоцима српске музике, уметности и културе да се надовежу на ово значајно, вредно и инспиративно истраживање.

Сања Грујић-Влајнић